

ЗАКАТОВАНА ЗА УКРАЇНУ – ОЛЬГА БАСАРАБ

Ключові слова: Ольга Басараб, благодійні організації, Союз українок.

Keywords: Olga Basarab, charitable organizations, union of Ukrainian women.

1 вересня виповнюється 134 роки від дня народження Ольги Басараб, яка в українській історії стала уособленням подвижництва і нескоренності, а її ім'я оповите ореолом мучеництва у боротьбі за соборну й незалежну Україну. Як і низка інших патріоток, Ольга у період національно-визвольних змагань брала участь у підпільній діяльності, була кур'єром, зв'язковою, виконувала певні розвідувальні завдання провідних діячів Української військової організації (УВО) [6, 3].

Про життя і діяльність О. Басараб в архівних фондах розвідки немає окремих справ чи документів. Трапляються лише згадування про «справу Басарабової», зокрема у матеріалах стосовно майбутнього очільника ОУН Андрія Мельника, який був тоді, у 1924 р., заарештований і засуджений до 5 років ув'язнення. «Басарабівцями» називали усіх членів УВО, які перебували на лаві підсудних, і увесь судовий процес.

Ольга Басараб (Левицька) народилася 1 вересня 1889 р. у в селі Підгороддя на Рогатинщині в родині відомого громадського діяча о. Михайла Левицького. Своє навчання вона розпочала у приватному пансіоні для дівчат у Вайсвассері (Сілезія), продовжила у Перемишлі (1902 р.). Дитинство для Ольги закінчилося досить рано: у 12 років дівчина втратила батька, слідом за ним – діда і маму. Тому, щоб заробити собі на життя і оплатити навчання в ліцеї, вона змушена була працювати: з 14 років читала лекції [1, 3]. У серпні 1914 р. Ольга Левицька входила до складу низки громадських організацій гуманітарного, харитативного, мілітарного та жіночого напрямів: Просвіта, Сокіл, Жіноча громада [2, 43].

До того ж у 1914 р. починає свою роботу Український комітет допомоги пораненим українським жовнірам. Ініціаторами створення Комітету були українки-емігрантки. Головою Комітету були спочатку Олена Левицька, згодом Ольга Ціпановська. В Комітеті працювали: Ольга Левицька-Басараб, Ізабела та Марія Дольницькі, Олена Кисілевська, Олена Федак-Шепарович, Стефанія Будзиновська, Марта Білецька, Марія Левицька. Основним завданням членкинь Комітету був пошук українських жовнів та надання їм необхідної допомоги [3, 1–2].

Окрім зазначених організацій, Ольга Басараб активно співпрацювала з СВУ, Товариством українських робітників «Праця». О. Басараб із 1915 до 1918 р. працювала у дипломатичних представництвах ЗУНР та УНР на посаді бухгалтера. Згодом її запросили на посаду бухгалтера посольства ЗУНР в екзилі, де вона працювала впродовж 1918–1923 рр.

У державному архіві Івано-Франківської області знаходиться документ, у якому повідомляється, що Ольга Басараб працює бухгалтеркою каси еміграційного уряду Євгена Петрушевича у Відні. Її робота полягала у веденні рахунків, фінансових звітів, переведенні грошових пожертв, що надсилалися галицькому уряду [4, 2]. Влітку 1923 р. Ольга Басараб переїхала до Львова, де взяла активну

участь у громадській діяльності: стала членом Союзу українок, опікувалася пластунами. Та головним її завданням було встановлення контактів з колишніми вояками ЗУНР, створення мережі місцевих осередків УВО. Це була робота підпільна і таємна, про яку не знали ані рідні, ані найближчі друзі. О шостій годині ранку 9 лютого 1924 р. до квартири, яку Ольга винаймала разом зі Стефанією Савицькою, увірвалася поліція. Під час обшуку з шафи з-під одягу випав пакунок із розвідувальними матеріалами про дислокацію військових частин польської армії [7].

Обох жінок заарештували, звинувативши у шпигунстві двічі: на користь веймарської Німеччини та більшовицької України. Їх ув'язнили в тюрму на вул. Яковича, де Ольга Басараб провела три дні. Поліціантів вабила перспектива виявити українську підпільну мережу, тому допити були жорстокими, із застосуванням тортур. Уранці Ольгу знайшли повішеною на вишитому рушнику на ґратах вікна камери [1, 6].

Про Ольгу стали писати не лише в українській, а й у німецькій, американській, скандинавській, польській пресі. На її прикладі виховали ціле покоління молоді, яке згодом долучилося до підпільної діяльності ОУН та УПА, і називало свої загони її іменем. І зараз пам'ять про розвідницю глибоко шанується. У 2009 р. у місті Бурштин Івано-Франківської області було відкрито пам'ятник Ольги Басараб [8].

Джерела та література

1. Байдак М. Ольга Басараб: життя поміж утрат. *Локальна історія*. 2020. 28 серпня.
2. Бежук О. М. Діяльність О. Левицької в Українському комітеті допомоги раненим жовнірам у Відні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 612. С. 43–48.
3. Бежук О. Ольга Басарабова з Левицьких: життя і чин. Львів: Український інститут. Серія: Євросоціум: освіта та наука, 2017. 476 с.
4. Бежук О. Участь О. Левицької-Басараб у роботі диппредставництв ЗУНР та УНР. Львів: Свічадо, 2009. 60 с.
6. Блага О. Жінка на тлі епохи: нескорена Ольга Басараб. *Галичина*. 2017. Ч. 29–30. С. 116–121.
7. Москович Г. Жіноче обличчя Львова. Ольга Басараб. Любов Гайовська. Софія Галечко. Євгенія Ярошинська. Львів: ЛОУНБ, 2020. 24 с.
8. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. Вип. 45. Том 1. 326 с.
9. Ольга Басараб. У житті і на полотні. Служба зовнішньої розвідки України. 01.09.2021. URL: <https://szru.gov.ua/history/stories/olha-basarab-u-zhytti-i-na-polotni>